

10

Slotbeschouwing

10 Slotbeschouwing: leven in Zeeland door de ogen van de Zeeuwen zelf

Met een Zeeuws bevolkingsonderzoek als basis en de regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS als vertrekpunt heeft HZ| Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving in beeld gebracht hoe de Zeeuwse inwoners de kwaliteit van leven in Zeeland op dit moment ervaren ('hier en nu') en welke verwachtingen zij hebben ten aanzien van de toekomst ('later'). In zeven thematische vensters is stapsgewijs een beeld gevormd over hoe Zeeuwen aankijken tegen het wonen, werken en leven in Zeeland. De onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal stond, was: *hoe is het gesteld met de kwaliteit van leven in Zeeland?*

Deze centrale vraag is onderverdeeld in een aantal deelvragen:

- Hoe kijken inwoners van Zeeland aan tegen wonen, werken en leven in Zeeland?
- Welke ontwikkelingen zien we in de tijd?
- In hoeverre zien we daarbij verschillen tussen generaties, groepen inwoners en regio's?

In dit laatste venster staan wij stil bij de belangrijkste conclusies van dit onderzoek en reflecteren wij op de betekenis en bruikbaarheid van de resultaten.

Hoe is het gesteld met de kwaliteit van leven in Zeeland?

Over het algemeen ervaren inwoners van Zeeland een hoge kwaliteit van leven in Zeeland. Inwoners van Zeeland zijn meer tevreden met het leven dan inwoners van veel andere provincies. Bovendien zijn veel Zeeuwen positief over de Zeeuwse samenleving en verwachten ze dat de samenleving de komende jaren op een hoog niveau zal blijven. Toch zijn er enkele aandachtspunten als het gaat om de brede welvaart in Zeeland.

Kijken we naar de regionale arbeidsmarkt dan valt op dat veel Zeeuwse werkenden positief zijn over hun huidige werk, hun reistijd naar het werk en de werk-privé balans. Er is echter sprake van een mismatch: enerzijds kampt de provincie met een groeiende krapte op de arbeidsmarkt, anderzijds werken relatief veel inwoners op dit moment buiten Zeeland en zien niet alle Zeeuwen carrièreperspectief in de eigen regio. Zo ziet een groot deel van de niet-werkende werkzoekenden weinig baankansen in de regio en zijn scholieren en studenten verdeeld als het gaat over het carrièreperspectief dat zij voor zichzelf zien in Zeeland.

De woontevredenheid in Zeeland is groot, ze is vrij constant in de tijd en ze verschilt nauwelijks tussen gemeenten. In zijn algemeenheid voelen Zeeuwen zich veilig en ervaren ze weinig overlast in hun woonomgeving.

Tussen stad en platteland bestaat wel een contrast als het gaat om *ervaren* leefbaarheid: in de meer stedelijke gebieden dragen (vrijtijds- en dagelijkse) voorzieningen en bereikbaarheid positief bij aan de leefbaarheid van de Zeeuwen. Op het platteland springen vooral tevredenheid met de woning en de buurt eruit. In de gemeente Veere is de ervaren leefbaarheid het grootst. In de gemeente Sluis is de woontevredenheid er volgens veel inwoners in de afgelopen jaren juist op achteruit gegaan.

De reisafstand tot dagelijkse voorzieningen is in Zeeland groter dan in veel andere provincies; bovendien is deze de afgelopen jaren toegenomen. Toch ervaart een grote meerderheid van de inwoners bereikbaarheid van de dagelijkse voorzieningen als goed. Een groot deel van de Zeeuwen vindt de huidige reistijd tot voorzieningen aanvaardbaar. Daarnaast kunnen zij voorzieningen meestal zelfstandig bereiken en hebben zij geen hulp van anderen nodig om zich te verplaatsen. Er is echter een groep Zeeuwen voor wie deze bereikbaarheid minder vanzelfsprekend is. Het gaat daarbij met name om inwoners met een lager inkomen, een slechtere gezondheid, een hogere leeftijd (tachtig-plus) en om jongvolwassenen. Ook kan de ervaren bereikbaarheid niet in alle wijken op een gunstig oordeel rekenen, met name in de 'Zak van Zuid-Beveland' en in de gemeente Sluis. In sommige wijken van deze gemeenten wordt de toegang tot winkels voor dagelijkse levensbehoeften en de huisarts als minder goed ervaren.

Veel Zeeuwen zijn sociaal actief in allerlei netwerken. Bovendien voelen de inwoners zich Zeeuw en zijn zij trots op hun provincie. Er is regelmatig

contact met familie, vrienden en/of burens, men is lid van verenigingen, doet vrijwilligerswerk, verricht mantelzorg en helpt de leefomgeving te verbeteren. Het aandeel maatschappelijk actieve Zeeuwen is vergelijkbaar met het landelijke beeld. De sociale verbondenheid in de buurt is gemiddeld genomen groot, maar kleiner in de meer stedelijke gemeenten. Met name in stedelijk gebied is de verbondenheid met de *directe leefomgeving* (wijk of kern) minder sterk. Het vertrouwen in het provinciaal bestuur is onder Zeeuwen middelmatig.

Het grootste deel van de inwoners in Zeeland leeft in relatieve welvaart en is zelfredzaam. Maar ook in Zeeland zien we dat deze zaken niet voor *iedereen* gelden. Er is een groep Zeeuwen die één of meer signalen van kwetsbaarheid vertoont op het gebied van gezondheid, uitkering, eenzaamheid of het zelfstandig uitvoeren van taken in en om het huis. Het meest in het oog springende signaal van kwetsbaarheid is eenzaamheid. In lijn met de landelijke trend zien we dat jongvolwassenen en ouderen kwetsbaar zijn voor eenzaamheid, al dan niet ten gevolge van de coronapandemie. Toegang tot hulp speelt ook een rol bij kwetsbaarheid: in Zeeuws-Vlaanderen ervaren inwoners een slechtere toegang tot de huisarts en tot juridische hulp dan in andere delen van Zeeland.

Kijken we naar de toekomst volgens de Zeeuwen, dan heeft het ideale, toekomstige Zeeland meer aandacht voor (gezondheid)zorg, armoedebestrijding, werkgelegenheid en onderwijs. Over de hoeveelheid aandacht die kunst en cultuur verdienen lopen de meningen van Zeeuwen uiteen. Als het gaat om de persoonlijke waarden van Zeeuwen, oftewel abstracte doelen die richting geven aan o.a. toekomstige keuzes,

dan zijn deze vergelijkbaar met de waarden van inwoners in andere provincies. Persoonlijke waarden zijn over het algemeen behoudend met een voorkeur voor het collectieve belang boven het eigen belang. Jongvolwassenen zetten werkgelegenheid en het verbeteren van onderwijs hoog op de lijst van aandachtspunten in de provincie. Ook de krapte op de woningmarkt is voor deze groep een aandachtspunt voor de toekomst; een grote groep jongvolwassenen zoekt momenteel een woning, maar heeft nog geen succes.

Aandachtspunten

Uit ons onderzoek blijkt dat het al met al goed is gesteld met de brede welvaart in Zeeland. Onze analyse biedt aanknopingspunten die de kwaliteit van leven in Zeeland verder kunnen versterken, zodat Zeeland ook in de toekomst een aantrekkelijke provincie blijft om te wonen, te werken en te leven. In deze paragraaf volgen enkele aandachtspunten om de brede welvaart in Zeeland te behouden en te verbeteren.

Aandacht voor inwoners met een lagere sociaaleconomische status

Uit de analyse blijkt dat niet alle inwoners in dezelfde mate profiteren van de toenemende welvaart in Zeeland. CBS-onderzoek toont aan dat laagopgeleiden en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond minder vaak van brede welvaart profiteren dan hoger opgeleiden en mensen zonder migratie-achtergrond (CBS, 2021). Ons onderzoek laat zien dat brede welvaart niet vanzelfsprekend is voor met name inwoners met een lagere sociaaleconomische status (d.w.z. voor mensen met een lager opleidingsniveau, lager inkomen en/of zonder een betaalde baan). Of het nu gaat om woontevredenheid, bereikbaarheid, vertrouwen,

signalen van kwetsbaarheid, maatschappelijke betrokkenheid, sociale contacten en het toekomstbeeld van Zeeland: een lagere sociaal-economische status blijkt een belangrijker voorspeller voor een lager niveau van brede welvaart. Meer aandacht voor deze kwetsbare groepen lijkt dan ook gewenst.

Hoge tevredenheid met het leven en de samenleving als *unique selling point*

De resultaten uit dit onderzoek laten zien dat het carrièreperspectief in Zeeland voor niet-werkende werkzoekenden, scholieren en studenten een punt van zorg is. In het kader van één van de speerpunten van het regionaal beleid, het aantrekken van (potentiele) werknemers voor Zeeland, verdient deze mismatch op de arbeidsmarkt verdere aandacht. Het benadrukt het belang van reeds ontwikkelde initiatieven (zoals het Bèta College en het Techniepact Zeeland) alsook de nieuwe ontwikkelingen op dit gebied (bv. de Law Delta). Onze analyse laat daarnaast zien dat een grote meerderheid van de Zeeuwen tevreden is met het leven en met de Zeeuwse samenleving als geheel. De hoge mate van tevredenheid met leven en samenleving zou als krachtiger *unique selling point* naar buiten gebracht kunnen worden om mensen van buiten Zeeland warm te maken voor het wonen en werken in Zeeland. Dit doet echter niets af aan de constatering dat het niveau van en de diversiteit aan banen de aandacht verdienen.

Oog voor eenzaamheid

In zijn algemeenheid gaat het op sociaal gebied goed in Zeeland, maar het risico op kwetsbaarheid is een aandachtspunt. Zeker in deze tijden van

een heersende coronapandemie. We zien daarbij dat eenzaamheid veel voorkomt in Zeeland, zowel onder jongvolwassenen als onder (oudere) ouderen. Het versterken van de buurtcohesie (vooral in stedelijk gebied) kan belangrijk zijn, omdat dit de kans op kwetsbaarheid onder inwoners, en op eenzaamheid in het bijzonder, kan verkleinen (zie o.a. Van den Berg et al., 2016). Zeeland heeft daarbij te maken met een specifieke uitdaging: een vergrijzing die groter is dan in veel andere provincies. Dit kan leiden tot een toename aan kwetsbaarheid op meerdere terreinen, zoals de zorg, maar vooral ook op het gebied van eenzaamheid. Het lijkt dan ook van groot belang om oog te hebben voor deze ontwikkeling.

Optimaliseer de bereikbaarheid voor inwoners en wijken die dit nodig hebben

Een goede bereikbaarheid en een hoge kwaliteit van leefbaarheid zijn belangrijke aandachtspunten in het provinciaal beleid (Provincie Zeeland, 2019). Onze analyse laat zien dat Zeeuwen het verbeteren van de mobiliteit hoger op de politieke prioriteitenlijst zetten dan Nederlanders in het algemeen. Om effectief beleid op goede bereikbaarheid en leefbaarheid te kunnen blijven maken is inzicht nodig in die groepen inwoners en regio's die bovengemiddeld belemmeringen ervaren. Een goed beeld van ervaren belemmeringen in bereikbaarheid (zoals het kleine aandeel inwoners dat gebruik maakt van de deelauto) kan helpen bij het nemen van passende maatregelen. Bovendien zijn winkels voor dagelijkse levensbehoeften en huisartsenzorg niet vanuit alle kernen in Zeeland goed te bereiken. Het stimuleren van detailhandel, het openbaar vervoer en/of passende slimme vervoersmogelijkheden (dan wel het verstrekken van extra informatie over autodelen of andere vervoersvormen) kunnen in deze kernen mogelijk voor een betere bereikbaarheid zorgen.

Wees voorzichtig met conclusies over gemeentelijke verschillen

Beleidsmakers kunnen een ongelijke verdeling van brede welvaart tussen regio's op verschillende manieren aanpakken. Enerzijds kan beleidsaandacht zich direct richten op de inwoners (mensgerichte aanpak); anderzijds kan beleid zich richten op het verbeteren van het gebied (gebiedsgerichte aanpak; zie ook PBL, 2016). Onze analyse laat zien dat sommige gemeenten beter scoren dan andere gemeenten als het gaat om aspecten van brede welvaart (zoals werkgelegenheid, ervaren woontevredenheid, bereikbaarheid, vertrouwen). Zo zien we bijvoorbeeld een contrast tussen de gemeente Veere (hogere score van brede welvaart) en de gemeente Sluis (lagere score). Het is belangrijk om deze regionale verschillen in beeld te brengen. Toch betekent het niet per definitie dat omgevingsfactoren (bv. woningmarkt, hoeveelheid bos en natuur, bedrijvigheid, bestuur in een gemeente) oorzaak zijn van de verschillen in brede welvaart tussen regio's. De bevolkingssamenstelling van de gemeente kan hier namelijk ook een belangrijke rol spelen (zie bijvoorbeeld ons aandachtspunt over de sociaaleconomische status van inwoners). Het is daarom zaak om voorzichtig zijn met het trekken van conclusies over gemeenten waar het beter wonen, werken en leven is in Zeeland alsook over de vraag of een gebiedsgerichte aanpak nodig is. Vervolganalyse is nodig waarbij rekening wordt gehouden met deze compositionele verschillen om zodoende verschillen in brede welvaart tussen gemeenten beter in kaart te brengen. Los van deze vervolganalyse kan een mensgerichte aanpak (per gemeente of provinciebreed) alvast efficiënt zijn om verschillen in brede welvaart binnen de regio kleiner te maken.

Profiteer van verschillen tussen stedelijk en niet-stedelijk gebied

Ons onderzoek toont aan dat de leefbaarheid in Zeeland over de hele breedte als goed wordt ervaren. Een constatering uit ons onderzoek is dat de meer stedelijke gemeenten hoog scoren op *andere punten van leefbaarheid* dan de minder stedelijke gemeenten, een contrast dat ook landelijk zichtbaar is (CBS, 2020). Zo ligt in de Zeeuwse stedelijke gemeenten de tevredenheid met de dagelijkse – en vrijetijdsvoorzieningen doorgaans hoger dan in de niet-stedelijke gebieden. In niet-stedelijke gebied daarentegen, ligt de tevredenheid met de eigen woning en de woonbuurt weer hoger. De aantrekkelijkheid van woningen, de (natuurlijke) omgeving in de kleinere kernen en op het platteland, tezamen met de beschikbaarheid van vrijetijdsvoorzieningen en publieke diensten in de (kleinere) steden, maken Zeeland over de hele breedte een aantrekkelijke regio om te wonen en te leven. Zeeland kan nog meer gebruikmaken van deze verschillen door sterktes van elke regio te benadrukken en de samenwerking tussen de gemeenten verder uit te bouwen.

Creëer draagvlak onder inwoners voor energietransitie

Een belangrijk beleidsthema voor de komende jaren is het verduurzamen van de woonomgeving (o.a. in het kader van de Regionale Energie-strategie). Volgens de Vereniging Nederlandse Gemeenten is de energietransitie alleen mogelijk als er voldoende draagvlak is onder inwoners (VNG, 2018). De vraag blijft hoe inwoners goed meegenomen kunnen worden in deze transitie. In hoeverre *willen* ze dit? Maar ook: in hoeverre *kunnen* ze dit? Onze bevindingen laten zien dat een groot deel

van de mensen al duurzame maatregelen voor het huis heeft getroffen of bereid is om dit te doen. We zien bovendien dat de betaalbaarheid van de maatregelen een belangrijke rol speelt in de afweging om wel- of niet te verduurzamen. Een helder beeld van de groepen inwoners die maatregelen willen en kunnen treffen alsook de groepen die het milieu een belangrijk thema vinden voor de toekomst (en ook de groepen die dit niet vinden) kunnen helpen bij het nemen van passende maatregelen. Kennis uit ons onderzoek kan helpen om duidelijk te krijgen welke prikkels en informatie voor bepaalde groepen het nodige draagvlak geeft.

Praat door over de resultaten van dit onderzoek

In ons onderzoek hebben wij op verschillende 'Zeeuwse thema's' de nuances in beeld gebracht door middel van thematische verbreding en regionale verdieping. Deze bevindingen kunnen leiden tot vervolgvragen over de duiding en bruikbaarheid van bevindingen: hoe kunnen we sommige resultaten en waargenomen verschillen verklaren? Is er herkenning onder de betrokkenen als het gaat om de resultaten en waargenomen verschillen? Welke vervolgvragen roepen de bevindingen op? En zijn er op basis van de resultaten verbeteracties nodig, en zo ja, welke? Om antwoord te krijgen op deze en andere vragen is het nodig om in gesprek te gaan over de onderzoeksresultaten met overheid, bedrijfsleven, kennisinstellingen en niet in de laatste plaats de inwoners zelf. De opbrengsten van deze gesprekken kunnen, samen met de onderzoeksresultaten, leiden tot acties en maatregelen die de kwaliteit van leven in Zeeland bestendigen en verder vergroten.

Referenties

CBS (2021). *Regionale Monitor Brede Welvaart*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 30 januari 2022 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/20/verdeling-brede-welvaart-in-2020-vergelijkbaar-met-die-in-2019>

CBS (2020, november). *Regionale Monitor Brede Welvaart toont grote verschillen stad en platteland*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/49/regionale-monitor-brede-welvaart-toont-grote-verschillen-stad-en-platteland>

PBL (2016). *De verdeelde triomf Verkenning van stedelijkeconomische ongelijkheid en opties voor beleid*. Planbureau voor de Leefomgeving. Geraadpleegd op 29 januari 2022 van https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/PBL_2016_De_verdeelde_triomf_1777.pdf

Provincie Zeeland (2019). *Coalitieakkoord 2019-2023: Samen verschil maken*. Geraadpleegd op 30 januari 2022 van <https://www.zeeland.nl/gedeputeerde-staten/coalitieakkoord-2019-2023-samen-verschil-maken>

Van den Berg, P., Kemperman, A., Uytendwillegen, K. & Weijs - Perrée, M. (2016). Woonomgeving speelt belangrijke rol in eenzaamheid bij ouderen. *Real Estate Research Quarterly*, 15(3), 17-25.

VNG (2018). *Betaalbaarheid en draagvlak bepaalt succes energietransitie*. Vereniging Nederlandse Gemeenten. Geraadpleegd op 27 januari 2022 van <https://vng.nl/nieuws/betaalbaarheid-en-draagvlak-bepaalt-succes-energietransitie>

